

ZIELONY SKARBIEC

POWIATU KWIDZYŃSKIEGO

ZIELONY SKARBIEC

POWIATU KWIDZYŃSKIEGO

Wydawnictwo współfinansowane ze środków:

- Unii Europejskiej w ramach Programu Środki Przejściowe PL 2004/016-829.01.02.01. Podniesienie świadomości społecznej w obszarach związanych ze środowiskiem i ochroną zdrowia oraz poprawa poziomu aktywności jednostek i grup społecznych w życiu publicznym;
- Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach Rządowego Programu – Fundusz Inicjatyw Obywatelskich;
- Starostwa Powiatowego w Kwidzynie;
- Miasta Kwidzyn w ramach projektu „Edukacja ekologiczna mieszkańców Kwidzyna”
- Partnerem wydawnictwa jest Nadleśnictwo Kwidzyn.

Redakcja: Ewa Romanow

Koncepcja merytoryczna i dobór zdjęć: Ewa Romanow, Robert Pipczyński, Dominik Sudoł, Artur Pękał

Teksty: Małgorzata Bolechowska-Prześniak, Robert Pipczyński, Ewa Romanow

Konsultacje merytoryczne: dr hab. Lucjan Rutkowski,

Grażyna Kamowska, Mariusz Wesołowski, Magdalena Pipczyńska

Autorzy zdjęć: Piotr Opacian, Maciej Rodziewicz, Ewa Romanow,

Waldemar Zajęc, Artur Pękał, Marek Kutiak, Maciej Król,

Michał Wudarczyk, Robert Pipczyński, Dominik Sudoł,

Andrzej Oleksa, Aleksandra Korolewa, Grzegorz Orlicki

Projekt, skład i przygotowanie do druku: Paweł Makowski

© Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa

82-500 Kwidzyn, ul. Miłosna I

tel./fax 055 261 22 16

www.ekokwidzyn.pl

ISBN: 978-83-925961-1-0

Kwidzyn 2007

Nakład 1000+1000 egz.

Niniejszy album został opublikowany dzięki pomocy finansowej Unii Europejskiej. Za zawartą w nim treść odpowiada Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa. Wyrażone w nim poglądy nie przedstawiają w żadnym razie oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

Szanowni Państwo

Niniejsza publikacja ukazuje jedno z najpiękniejszych i najcenniejszych przyrodniczo zakątków naszego powiatu. Jako starosta kwidzyński jestem dumny z tego, że „doczekaliśmy się” wysokiej jakości publikacji prezentującej zarówno przyrodę prawnie chronioną występującą w rezerwatach, jak i tą najzwyczajniejszą – z okolicznych pól i łąk.

Jako mieszkaniec powiatu, aktywnie korzystający z dobrodziejstw przyrody jestem przekonany o unikatowych wartościach wielu miejsc pokazanych w tym albumie. „Przyrodnicza podróż” po powiecie kwidzyńskim prowadzi nas przez rezerwy: Jezioro Liwieńiec i Kwidzyńskie Ostnice, obszary chronionego krajobrazu, chronione gatunki roślin i zwierząt, bogactwo ptactwa nad Wisłą, krajobrazy znad Liwy, bioróżnorodność pól i łąk, pokazuje także życie w zwykłym rowie i urok starych drzew oraz działalność człowieka w harmonii z przyrodą.

Mam nadzieję, że album, częściowo sfinansowany przez nasz powiat, przyczyni się do lepszego poznania tych ciekawych miejsc i zachowania ich w niezmienionym stanie dla przyszłych pokoleń.

Jerzy Godzik, Starosta kwidzyński

Pomimo tego, iż przyroda nie zna granic administracyjnych, a jej wartości trudno jest rozpatrywać w odniesieniu do powiatu, postanowiliśmy podzielić się z Państwem tym, co podpatrzyliśmy właśnie tu – w powiecie kwidzyńskim – blisko miejsc, w których mieszkamy, pracujemy, tych, które najlepiej znamy. Nazwa robocza publikacji brzmiała „Przyroda okolic Kwidzyna”, jednak poszukiwaliśmy tytułu oddającego nasz emocjonalny stosunek do bliskiej nam przyrody oraz zaangażowanie w sam proces tworzenia albumu. Wędrując przyrodniczymi ścieżkami okolic Kwidzyna, podpatrując przyrodę o różnych porach roku, z kajaka, podczas przejażdżek rowerowych, o świcie w jesiennej mgle, podczas deszczu, w upale letniego słońca i w słonecznych promieniach igrających ze śniegiem... zatrzymaliśmy w kadrze aparatu „chwile”, którymi dzielimy się z Państwem na stronach tego albumu.

W gronie pracowników i współpracowników Stowarzyszenia Eko-Inicjatywa od dawna nosiliśmy się z zamiarem ukazania piękna przyrody naszych okolic w postaci albumu. Przygotowania do wydania publikacji trwały od kilku lat. Album jest pracą zbiorową kilku autorów zdjęć oraz kilku osób pracujących nad koncepcją merytoryczną. Wydawnictwo to okazało się także sporym wyzwaniem finansowym. Udało nam się je zamknąć dzięki środkom UE, środkom rządowym (Fundusz Inicjatyw Obywatelskich) oraz przychylności i wsparciu finansowemu władz powiatu kwidzyńskiego oraz Kwidzyna.

Naszym celem nie było stworzenie kompendium wiedzy przyrodniczej, lecz jedynie zaakcentowanie wybranych walorów przyrodniczych naszego regionu. Zespół redakcyjny niejednokrotnie stawał przed niełatwym wyborem, które ze zgromadzonych zdjęć umieścić w publikacji. Często wiązało się to z koniecznością rezygnacji z przedstawienia ciekawego miejsca, rośliny czy zwierzęcia. „Skarby”, które nie znalazły się na stronach niniejszego albumu, stają się dla nas zaczątkiem kolejnego wydania.

Oddając w Państwa ręce „Zielony skarbiec powiatu kwidzyńskiego” życzymy miłych chwil „oko w oko” z przyrodą nam najbliższą, znajdującą się tuż, tuż. Wierzmy, że tą lekturą zachęcimy Państwa do wyruszenia na swoje indywidualne przyrodnicze obserwacje. Zapraszamy do współpracy nad kolejnym wydaniem.

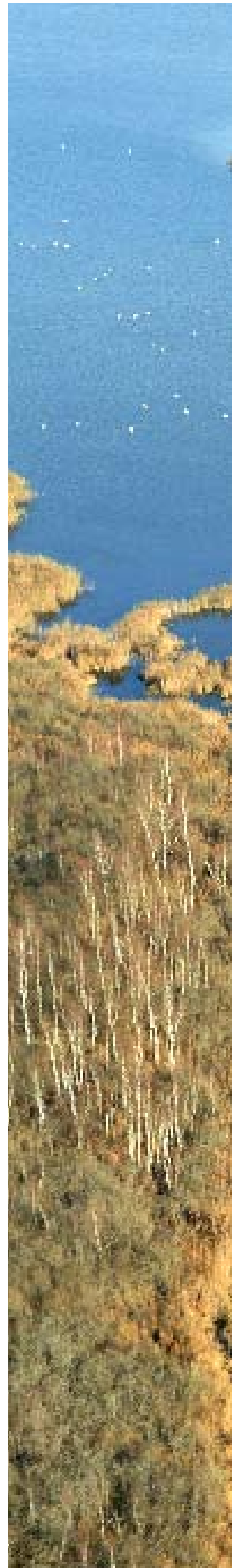
W imieniu zespołu redakcyjnego
Ewa Romanow, Prezes Stowarzyszenia Eko-Inicjatywa

Spis treści

<i>Jezioro Liwieniec</i>	5
<i>Rzeka Liwa</i>	15
<i>Kwidzyńskie Ostnice</i>	37
<i>W dolinie Wisły</i>	45
<i>Sadliński Obszar Chronionego Krajobrazu</i>	69
<i>Ryjewski Obszar Chronionego Krajobrazu</i>	79
<i>Morawski Obszar Chronionego Krajobrazu</i>	69
<i>Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Dzierzgoń</i>	III
<i>Skarby lasu</i>	121
<i>Człowiek w harmonii z przyrodą</i>	135
<i>Literatura</i>	159

Jezioro Liwieniec

Jeziro Liwieniec

Rezerwat „Jeziro Liwieniec” został utworzony w 1967 roku w „celu zachowania piękna krajobrazu oraz miejsc gnieźdzenia się łąbędzia niemego, mowy śmieszki oraz wielu innych gatunków ptaków”. Powierzchnia rezerwatu wynosi 82,80 ha, obejmuje ekosystemy wodne i bagiennie otoczone gruntami rolnymi, lasami oraz ekosystemami silnie zurbanizowanymi od strony wschodniej. Nad Jeziorem Liwieniec „górują” budynki miasta Prabuty. Silny wpływ czynników antropogenicznych jest głównym zagrożeniem dla tego rezerwatu, z drugiej zaś strony, bliskość miasta stwarza doskonałe warunki do prowadzenia edukacji przyrodniczej. W centrum Prabuty znajduje się atrakcyjny punkt widokowy na jezioro, czyniąc rezerwat dostępnym „dla oka” turystów, co rzadko się zdarza w przypadku zbiorowisk szuwarowo-bagiennych.

Awifauna rezerwatu jest typowa dla terenów wodnych i bagiennych. Na szczególne podkreślenie zasługuje duża ilość ptaków na stosunkowo małej powierzchni rezerwatu, szczególnie zagęszczenie słowika w zaroślach wierzbowych ciągnących się wzdłuż jeziora przy drodze Prabuty–Kwidzyn. W ciągu jednego roku, kiedy to prowadzone były badania związane z tworzeniem Planu Ochrony Przyrody dla tego rezerwatu, stwierdzono 92 gatunki ptaków, w tym 61 lęgowych i 5 prawdopodobnie lęgowych, pozostałe 26 to gatunki przelotne lub spędzające zimę w tej okolicy. Gniazdują tu m.in. bąk, gęś gęgawa, żuraw – gatunki znajdujące się w Czerwonej Księdze Zwierząt.

Jeziro Liwieniec jest bardzo płytkim zbiornikiem, przez który przepływa rzeka Liwa. Maksymalna głębokość wynosiła w 1997 roku 1,7 m, a średnia głębokość nie przekraczała 1 m. Różnorodna mozaika zbiorowisk wodnych i bagiennych, a także sąsiedztwo lasów i gruntów uprawnych stwarzają doskonałe warunki siedliskowe dla ptactwa i ryb. Taflę jeziora dosyć gęsto porastają grązele żółte i grzybienie białe. Toń wodną przerasta rogatek sztywny, rdestnica grzebieniasta, na tafli utrzymuje się rzęsa. Wokół całego jeziora rozciągają się obszary bagiennie, w tym szuwar turzycowy z kosańcem żółtym, szuwar z mozgą trzcinową. Najbardziej rozpowszechnione zbiorowiska to szuwały trzcinowe oraz łożowiska (zarośla z przewagą wierzby szarej oraz wierzby pięciopęcikowej). Od północnej strony przez rozległe trzcinowiska do Liwieńca wpływa rzeka Liwa, która następnie wypływa z Liwieńca w części południowo-zachodniej, tworząc około półkilometrowy urokliwy korytarz otoczony szuwarami trzcinowymi. W południowej stronie rezerwat graniczy z okresowo koszonymi turzycowiskami. Jedynym zbiorowiskiem leśnym w granicach rezerwatu są olsy, które w wyniku sukcesji powiększają swój areal.

W południowej części znajduje się wyspa, na której jest największe zagęszczenie ptaków lęgowych, m.in. gnieździ się tu większość gęgaw, błotniak stawowy, łąbędź niemy oraz szereg gatunków kaczek. Niezmiernie cennym siedliskiem dla ptaków jest ujście Liwy z Liwieńca. Gnieździ się tu m.in. bąk oraz większość gatunków drobnych ptaków wróblowatych związanych z trzcinowiskami. W przyległym do jeziora olsie gniazdują żurawie, które łatwo można zaobserwować podczas żerowania na pobliskich polach. Jezioro jest stałym miejscem polowań dla bielików.

Populacje ryb występujących w Liwieńcu, według wielu przekazów i obserwacji, zmniejszają swoją liczebność. Dotyczy to szczególnie gatunków ważnych dla gospodarki rybackiej takich jak szczupak, lin, karaś. Problemem ochrony rezerwatu jest nielegalny połów ryb oraz zanieczyszczenia antropogeniczne. W związku z tym, że Liwieniec jest jeziorem żyznym i płytkim istnieje tendencja do dalszego wypłykania zbiornika.

Na poprzednich stronach:

[Błotniak stawowy](#) (*Circus aeruginosus*). Fot. Maciej Rodziewicz

[Jeziro Liwieniec](#) i wypływająca z niego rzeka Liwa. Fot. Ewa Romanow

1.

2.

3.

4.

1. **Prabuty**, położone pomiędzy rezerwatem przyrody Jezioro Liwieńiec (na pierwszym planie) i Jeziorem Dzierżgońskim (w tle zdjęcia), są jedną z atrakcyjniej położonych miejscowości w powiecie kwidzyńskim. Fot. Ewa Romanow
2. **Wyspa na Jeziorze Liwieńiec** – jedno z najcenniejszych miejsc rezerwatu. Korzystając z niedostępności dla ludzi, tu gniazduje większość ptaków. Fot. Marek Kutia
3. **Meandrująca Liwa** wpływająca do Jeziora Liwieńiec przez rozległe trzcinowiska przed Prabutami. Fot. Marek Kutia
4. **Kaczka rodzina** na wycieczce. Krzyżówka z młodymi (*Anas platyrhynchos*). Fot. Piotr Opacian
5. **Portret kosańca żółtego** (*Iris pseudoacorus*). Fot. Ewa Romanow
6. **Początek przełomu Liwy**. Miejsce, w którym Liwa wypływa z Liwieńca. Po wypłynięciu z jeziora, aż do Kwidzyna Liwa przepływa przez rozległy kompleks leśny. Fot. Ewa Romanow

5.

6.

Portret kilkudniowego pisklęcia żurawia (*Grus grus*). Fot. Piotr Opacian

Żurawie w płytkiej zatoce Jeziora Liwieniec. Szczególnie o świcie donośnym klangorem oznajmiają swoją obecność na lęgowisku. Na środkowym planie młode żurawie, nieloty. Fot. Piotr Opacian

1.

2.

3.

1. **Czapla siwa** (*Ardea cinerea*). Na płytkich wodach Liwieńca znajduje wyśmienite warunki do żerowania. Fot. Piotr Opacian
2. **Para gągołów** (*Bucephala clangula*). Fot. Piotr Opacian
3. **Lądująca gęgawa** (*Anser anser*). Fot. Piotr Opacian
4. **Fragment zatoki trzcinowej** utworzonej przez wypływającą Liwę z jeziora Liwieńiec. Szuwar trzcinowy stanowi najbardziej rozpowszechnione zbiorowisko roślinne na obrzeżach jeziora. Fot. Ewa Romanow

4.

1.

2.

1. **Dzik** (*Sus scrofa*) buchtujący w trzcinowiskach na brzegach Liwieńca. Fot. Piotr Opacian
2. **Dzik** (*Sus scrofa*). Kilkudniowy warchlak. Fot. Piotr Opacian

Rzeka Liwa

Rzeka Liwa

Liwa jest pomorską rzeką płynącą w południowo-zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego i południowo-wschodniej części województwa pomorskiego, głównie na terenie powiatu kwidzyńskiego. Jej źródła znajdują się na Pojezierzu Iławskim w okolicach miejscowości Piotrkowo. Tu warto zaznaczyć, że istnieje kilka teorii na temat źródeł Liwy. Jest prawostronnym dopływem Nogatu i uchodzi do niego w miejscowości Biała Góra, kończąc swój bieg zabytkową śluzą. Długość rzeki wynosi ponad 110 km (długości Liwy podawane w literaturze są różne i zależą od przyjętej teorii uznania źródeł Liwy). Przepływa przez Park Krajobrazowy Pojezierza Iławskiego oraz przez objęte ochroną rezerwaty: „Jezioro Czerwica” i „Jezioro Gaudy”, znajdujące się na terenie Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego oraz „Jezioro Liwieniec” – w Prabutach. Na terenie powiatu kwidzyńskiego przepływa przez gminę Prabuty, Kwidzyn, okala miasto Kwidzyn i dalej Doliną Kwidzyńską płynie w kierunku Białej Góry. Ze względu na liczne walory przyrodnicze i krajobrazowe Liwa stanowi cenny kompleks przyrodniczy. Najciekawsze odcinki Liwy, znajdujące się głównie na terenie powiatu kwidzyńskiego zostały uznane za Obszar Chronionego Krajobrazu (Morawski OChK i OChK Rzeki Liwy).

Liwa jest rzeką wąską, bardzo krętą, meandrującą, o bardzo urozmaiconym krajobrazie, który zmienia się z każdym kilometrem. Widoki pól i łąk początkowych odcinków ustępują miejsca krajobrazowi lasów mieszanych. Zalegające gdzieś w poprzek rzeki pnie zwalonych drzew i liczne rozlewiska dają wyobrażenie o krajobrazie pierwotnej puszczy, a głębokie jary, którymi w pewnych miejscach płynie Liwa i usiane kamieniami bystrza nadają rzece charakter górski.

Koło miejscowości Fabianki płynie przez tereny leśne stanowiące siedlisko boru mieszanego lub wilgotnego. Nurt rzeki na tym odcinku jest niewielki o małym spadku i dlatego koryto Liwy nie ma tu wyraźnie wykształconej doliny, przypominając swym charakterem raczej rów melioracyjny. Dorzecze rzeki Liwy od źródła do wsi Kamieniec jest częścią Parku Krajobrazowego „Pojezierza Iławskiego” powołanego w maju 1993 r. Od wsi Kamieniec Liwa toczy swe wody przez tereny stale podmokłych łąk (w rejonie wsi Bronowo) i wpada do Bagna Bronowskiego. Na teren tego bagna spływają też inne ciek wodne, będące dopływami Liwy, jak Rów Suski, Saloszycki czy Karolewski. Bagno Bronowskie jest węzłem hydrograficznym dorzecza rzeki Liwy i pełni funkcję zbiornika retencyjnego gruntowo-wodnego, ważnego dla gospodarki rolnej okolic Bronowa, Rożnowa, Susza.

W rejonie Prabut Liwa wpada do jeziora Dzierzgoń, a potem do jeziora Liwieniec – rezerwatu ornitologicznego, chroniącego ostoję lęgową ptactwa wodno-błotnego (patrz rezerwat przyrody „Jezioro Liwieniec”). Dalej rzeka wciną się w utwory morenowe (wyniesienia) w formie malowniczego przełomu

Od jeziora Liwieniec aż do Kwidzyna Liwa płynie przez tereny leśne w głęboko wciętej, stosunkowo dobrze uformowanej, dolinie rzecznej, z licznymi zakolami podcinającymi zbocza doliny. To, naszym zdaniem, najciekawszy fragment Liwy. Nurt rzeki na tym odcinku jest szybki i rwący mimo licznych zakoli, a jego spadek wynosi kilka promili. Meandry, głębokość wcięcia koryta w podłoże, dobre wykształcenie doliny rzecznej oraz obecność lasu składają się na niepowtarzalny urok tego odcinka przyrzecza rzeki Liwy. Główne dopływy Liwy to m.in.: Wandówka, Miłosna (zwana także Cyganówką lub Cyganką) i Postolińska Struga. Wody Liwy poza tym zasilane są w wielu miejscach przez źródła wypływające ze stromych krawędzi doliny Liwy.

Walory przyrodnicze przyrzecza, na odcinku od źródła do wypłynięcia na tereny Doliny Kwidzyńskiej zdecydowały o uznaniu tych terenów za obszar chronionego krajobrazu.

Na sąsiedniej stronie:

Liwa kilkadziesiąt metrów za ujściem z Liwieńca. Poważone pnie drzew w nurcie rzeki to charakterystyczna cecha Liwy, znacząco wpływająca na jej bioróżnorodność i walory krajobrazowe.

Fot. Ewa Romanow

1.

2.

1. **Wiosenne rozlewiska** w okolicach Bronowa przed Prabutami. Fragment tzw. Bagna Bronowskiego. Fot. Ewa Romanow
2. **Żabiściek pływający** (*Hydrocharis morsusranae*). Fot. Ewa Romanow
- 3-5. **Jurandowskie Łąki**. Fragment łąki bezpośrednio przylegający do Liwy. Łąka utrzymywana jest jako zbiorowisko nieleśne dzięki systematycznemu koszeniu. Jednym z cenniejszych gatunków występujących na ekstensywnych łąkach są storczyki. Fot. Ewa Romanow
4. **Storczyk stoplamek krwisty** (*Dactylorhiza incarnata*) z motylem z rodziny rusałkowatych (*Nymphalidae*).
5. **Krasopani poziomówka** (*Callimorpha dominula*) na żdźble trawy.